

TIJD EN HET NIEUWE WERKEN DE OPZET VAN EEN COCREATIEF KENNISPROJECT

tekst: Marli Huijer

 Het creëren van kennis is niet voorbehouden aan de wetenschap. Ook het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en hogescholen brengen kennis voort. Steeds vaker gebeurt dat in samenwerking met elkaar: wetenschappelijke onderzoekers werken samen met onderzoekers in hogescholen en maatschappelijke stakeholders.

'Kenniscocreatie' heet die gezamenlijke kennisontwikkeling (Nowotny, Scott en Gibbons, 2001). Het is een vorm van kennisproductie die niet alleen op de verwerving van kennis is gericht, maar ook op het ontwikkelen van concrete handelingsopties voor maatschappelijke vraagstukken.

Zo mooi als het klinkt, zo weinig gemakkelijk blijkt het om deze cocreatie voor elkaar te krijgen. Wat is er nodig om de verschillende partners bij elkaar te krijgen? Hoe kom je tot een gezamenlijke onderzoeksvraag? Onderstaand artikel gaat in op het proces van cocreatie van kennis aan de hand van het ontwerp van nieuw onderzoek op het gebied van Tijd en Het Nieuwe Werken (het overal kunnen werken onafhankelijk van tijd en plaats). Het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk nam daartoe het initiatief.

Kenniscocreatie

'Wat weten we?', 'Wat willen we?' en 'Wat kunnen we?'. Binnen kenniscocreatie-onderzoek worden deze drie vragen in een voortdurende wisselwerking met elkaar gesteld en beantwoord, zo schrijft wetenschapsfilosoof Femke Merx in het recent verschenen rapport *Samenwerken aan kennis. Methoden en technieken voor kenniscocreatie* (Merx 2012). Voor onderzoekers binnen de hoge-

school een zeer bruikbare publicatie, omdat Merx helder uiteenzet wat kenniscocreatie is, wanneer het zinrijk is om kenniscocreatie in te zetten en welke methoden en technieken je ervoor kunt gebruiken.

In het geval van Tijd en Het Nieuwe Werken is zowel de vraag wat we weten als wat we willen en kunnen relevant. Te beginnen met de eerste vraag. Zo weten we, nu meerdere bedrijven en organisaties Het Nieuwe Werken hebben ingevoerd, dat het overal kunnen werken onafhankelijk van tijd en plaats, naast voordelen als efficiëntie en het zelf de regie hebben over de tijd, ook nadelen heeft. Het Nieuwe Werken stelt hoge eisen aan werknemers: de vrijheid om zelf het werk in te richten maakt dat werknemers zelf verantwoordelijk zijn voor wanneer, waar en met wie ze het werk uitvoeren. Dat vergt een grote mate van zelfdiscipline, met name wat de organisatie van tijd betreft.

Maar juist over de tijd heeft het individu niet alle zeggenschap: tijdseisen van anderen of van buiten (collega's, een ziek kind, zorgbehoevende ouder, uitval van het netwerk, naar de stembus moeten) kunnen de regie over de eigen tijd in de war schoppen. De menselijke conditie is bovendien minder flexibel dan Het Nieuwe Werken veronderstelt: lichamelijk, mentaal en sociaal-cultureel zijn er duidelijke grenzen aan wanneer, hoe vaak, hoe in-

"COCREATIE: WAT IS ER
NODIG OM DE VERSCHILLENDE
PARTNERS BIJ ELKAAR
TE KRIJGEN?"

tensief en waar er gewerkt kan worden (Van der Horst 2008; Roenneberg 2012).

Voor de beantwoording van de vraag ‘wat we weten’ is de betrokkenheid van maatschappelijke stakeholders echter niet echt nodig. Dat verandert zodra de vraag ‘wat willen we’ aan de orde is. Naast kennis over de impact van Het Nieuwe Werken op hoe mensen met tijd omgaan, vergt de vraag ‘wat we willen’ een afweging van sociale en economische belangen. Er moeten normatieve keuzes worden gemaakt: ‘Willen we een samenleving waarin geen gezamenlijke tijdsordening meer bestaat?’ ‘Willen we dat iedere werknemer zelf bepaalt wanneer hij werkt, en daar zelf maar de discipline voor moet zien op te brengen?’ ‘Willen we dat werknemers elkaar op een werkplek regelmatig kunnen ontmoeten of laten we dat aan het toeval over?’ Die vragen zijn niet te beantwoorden zonder maatschappelijke stakeholders. In dit geval zijn dat werkgevers, werknemers, zzp’ers en andere betrokkenen bij Het Nieuwe Werken.

De kennis over de impact van Het Nieuwe Werken op de tijdsordening en de kennis over wat we willen levert vervolgens nieuwe vragen op over hoe we op nieuwe manieren met tijd en werk om kunnen gaan (‘wat kunnen we’). Wetenschappers zijn niet gewend om deze ‘wat kunnen

we?’-vraag te stellen: de valorisatie van hun onderzoek (het omzetten van wetenschappelijke kennis in maatschappelijk waardevolle producten) wordt vaak aan anderen overgelaten. Maatschappelijke stakeholders zijn op hun beurt niet gewend om expliciet te verwoorden wat de bronnen van hun kennis zijn en vanuit welke voorkeuren zij handelen. Kenniscocreatie is erop gericht een wisselwerking tussen de drie vragen tot stand te brengen en wetenschappers, hogeschoolonderzoekers en maatschappelijke stakeholders te stimuleren om hun perspectieven uit te wisselen en te leren kennen.

Kennis over tijd en cultuur

Het lectoraat Filosofie en Beroepspraktijk heeft de afgelopen jaren een stevige expertise opgebouwd op het terrein van ‘Tijd en Cultuur’. Onderzoek naar de impact die de versnelling van technologische en sociale veranderingen heeft op ons geestelijk welzijn, onderzoek naar de ritmiek van de laatmoderne samenleving, onderzoek naar de tijdsordening in het hoger onderwijs en onderzoek naar het soms tijdrovende ‘ja maar’ in het onderwijs; dat alles heeft geleid tot diverse boeken, lectoraatbundels, internationale wetenschappelijke publicaties, vakpublicaties en lezingen (o.a. Van

den Bergh 2011 en 2012; Van den Bergh en Huijjer 2009; Huijjer 2010 en 2012; Joosten 2011). Maar hoe die kennis maatschappelijk waardevol te maken? Hoe een wisselwerking met de ‘wat willen we’ en ‘wat kunnen we’-vragen tot stand te brengen?

Een voordeel van tastbare publicaties is dat de verworven kennis kan worden verspreid, en dat daardoor stakeholders worden bereikt met wie samenwerking rond de laatste twee vragen mogelijk is. Een voorbeeld van zo’n stakeholder is het Leeftijde Kenniscentrum (supported by Vodafone) dat naar aanleiding van een boekpublicatie (Huijjer 2012) contact opnam met de vraag om samenwerking (<http://www.leeftijde.nl>).

Intensief proces

In de gesprekken die volgden was echter voor beide partijen niet meteen duidelijk wat de gedeelde vraagstelling was. Merks noemt dit de fase van ‘ongestructureerde problemen’: er is onzekerheid over de aard van het probleem (wat zijn de relevante feiten?), er is geen maatschappelijke consensus over de gewenste oplossing en het is onduidelijk hoe een oplossing tot stand kan komen. Onderzoek naar ongestructureerde problemen vraagt volgens haar een ‘iteratief’ onderzoeksproces waarin de onderzoekspartners

in een voortdurend heen-en-weer-gaan spreken over het inzicht dat ieder heeft in wat de aard van het probleem is, in het mogelijke einddoel en in hoe verandering daadwerkelijk gerealiseerd kan worden.

Om tot een werkzame probleemstelling te komen werd besloten om onderzoekers uit verschillende wetenschappelijke disciplines bijeen te roepen; hogeschoollectoren en -docenten op het gebied van Het Nieuwe Werken en het gebied van ICT en samenleving, en maatschappelijke stakeholders. Ter tafel lag een document waarin vanuit de bestaande ‘wat-weten-we’-kennis een stelling over Het Nieuwe Werken was geformuleerd. Grofweg kwam deze erop neer dat Het Nieuwe Werken gezamenlijke leef- en werkritmes ondermijnt, maar dat ICT en sociale media worden gebruikt om nieuwe gezamenlijke ritmes tot stand te brengen.

Het gesprek over wat elk van de partners wist over dit onderwerp ging al snel over in een dialoog over wat ‘we willen’ en ‘zouden kunnen doen’ om de zoektocht van werknemers en zzp’ers naar nieuwe leef- en werkritmes te ondersteunen of te faciliteren. De aanvankelijke gereserveerdheid ten opzichte van elkaar viel weg op het moment dat een van de wetenschappers opstond en met een krijtje een schema op het bord tekende, waarin de verschillende dimensies van het

"JUIST OVER DE TIJD HEEFT HET INDIVIDU NIET ALLE ZEGGENSCHAP"

ongestructureerde probleem in één oogopslag zichtbaar werden. Daar was duidelijk geen consensus over, want onmiddellijk sprong een ander op om enkele wijzigingen in het schema aan te brengen.

Na anderhalf uur brainstormen lag er niet alleen een heldere onderzoeksvraag op tafel, maar was er ook een onderzoeksschema uitgetekend waarin alle partijen zich konden vinden. Het ongestructureerde vraagstuk van Tijd en Het Nieuwe Werken werd omgezet in de concrete vraag welke nieuwe ritmes van werken en leven werkgevers en werknemers die Het Nieuwe Werken omarmen, tot stand weten te brengen, en welke rol ICT en sociale media hierin spelen. Welke mogelijkheden zijn er om die nieuwe ritmes te ondersteunen?

Met de opdracht om in kleinere groepjes de verschillende deelprojecten uit te schrijven gingen we uiteen. In de gesprekken en mailuitwisselingen die op de eerste ontmoeting volgden, werd duidelijk dat kenniscocreatie een intensief proces is waarin de probleemdefiniëring, de te volgen methodologie en de probleemoplossing keer op keer worden geherformuleerd. Naarmate het te onderzoeken vraagstuk voor de verschillende deelnemers duidelijker werd, werden er nieuwe partners toegevoegd, bijvoorbeeld om de handelingsopties, die voorzien worden, in een latere fase te kunnen omzetten in concrete producten.

In het rapport van Merkx wordt expliciet aandacht besteed aan de selectie van onderzoekers en maatschappelijke stakeholders: er moet een diversiteit aan disciplinaire en stakeholdersperspectieven op het te onderzoeken maatschappelijke vraagstuk zijn, de partners moeten ondernemingsgezin, leer- gierig, reflexief zijn en andere vaardigheden voor succesvolle samenwerking bezitten, en ze moeten liefst enige macht en invloed hebben (Merkx 2012, 29-31).

In de alledaagse werkelijkheid waarin een lectoraat opereert, betekent dit dat we een open oog en oor houden voor mensen met specifieke kwaliteiten en ervaringen. Maar in diezelfde werkelijkheid is de selectie vaak minder eenduidig dan de theorie: goede ideeën zijn even welkom als invloed en macht.

Wind mee?

Op dit moment zitten we nog middenin het proces van cocreatie. Het plan is uitgedacht en uitgeschreven, financiers zijn aangeschreven. Mochten we de wind mee hebben, dan gaat het project komende zomer van start. Met tegenwind zal het iets langer duren – maar ook dat hoort bij het iteratieve en interactieve proces van gezamenlijke kenniscreatie. ■

Referenties

- Bergh, B. van den (2012) 'De malaise van de laat-moderniteit. Naar een fenomenologie van de "depressie-epidemie"', in *De Uil van Minerva*, 25:1/2.
- Bergh, B. van den (2011) 'Van zero naar hero? Susan Boyle en het onbehagen in de laatmoderne cultuur', in M. Huijer en F. Meester (red.) *Filosofisch houvast in roerige tijden* (p. 11-31). Den Haag: De Haagse Hogeschool.
- Bergh, A.J. van den, Huijer, M. (2009) Hoeveel verandering verdraagt een mens? *de Volkskrant*, 6 augustus.
- Horst, B. van der (2008). *Alles heeft zijn tijd*. Oratiereeks Erasmus MC.
- Huijer, M. (2008). Leven in de 24-uurs-en-7-dagen-per-week-economie. Werken, sporten, aandacht voor anderen. Zoek naar het juiste ritme. *Filosofie Magazine* 2008; 8: 16-19.
- Huijer, M. (2012). *Ritme. Op zoek naar een terugkerende tijd*. (Derde druk. Eerste druk 2011) Zoetermeer: Klement.
- Huijer, M. (2010) (Red). *Alle tijd om te denken*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.
- Joosten, H. (2011) Studenten opleiden tot kritische professionals. Maar hoeveel 'ja, maar' kan het hbo aan? In *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, vol. 29 (2), 108-124.
- Merkx, F. (2012) *Samenwerken aan kennis. Methoden en technieken voor kenniscocreatie*. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Nowotny, H., Scott, P. and Gibbons, M. (2001) *Re-Thinking Science: Knowledge and the public in the age of uncertainty*. Cambridge UK: Polity Press.
- Roenneberg, T. (2012) *Internal time. Chronotypes, Social Jet Lag, And Why You're So Tired*. Cambridge, MA: Harvard University Press.